

Финансирано од
Европска Унија

ГРАЃАНСКИ
РЕСУРСЕН
ЦЕНТАР

ХЕЛСИНШКИ
КОМИТЕТ
ЗА ЧОВЕКОВИ
ПРАВА

МОНИТОРИНГ ИЗВЕШТАЈ ЗА ГОВОРОТ НА ОМРАЗА

гаранција за
демократски избори

2026

Издавач: Хелсиншки комитет за човекови права
Скопје претставуван од Претседателката
Проф. д-р Неда Здравева

Авторка: Наташа Петковска

Скопје, март 2026

Изработката на овој извештај е финансирана од Европската Унија во рамките на проектот „Мониторинг на говорот на омраза – гаранција за демократски избори“ спроведуван од Хелсиншки комитет за човекови права – Скопје. Содржината на овој документ е единствена одговорност на Хелсиншкиот комитет за човекови права и не мора да ги одразува ставовите на Европската Унија и организациите спроведувачи на проектот „ЕУ поддршка за Граѓански ресурсен центар – фаза 2.“

Содржина

Вовед	4
Мониторинг на говорот на омраза за време на избори во онлајн и традиционалните медиуми	10
Регистрирање на случаи на говор на омраза на платформата www.govornaomraza.mk	12
Пријавување на случаи на говор на омраза до релевантните институции	15
Извештаи за состојбата со говорот на омраза во изборниот процес	17
Работилница за граѓански организации, новинари и волонтери за правната рамка, механизмите за заштита и превенција на говор на омраза и етичко известување	19
Спроведување кампања на социјални мрежи за подигнување на свеста за фер и демократски избори	21
Заклучоци	24
Препораки	25

ВОВЕД

Проектот „Мониторинг на говорот на омраза – гаранција за демократски избори“ беше имплементиран од Хелсиншкиот комитет за човекови права – Скопје, во рамки на програмата „ЕУ поддршка за Граѓански ресурсен центар – фаза 2“, финансирана од Европската Унија. Проектот претставува дел од акциските грантови за поддршка на локалните избори 2025, чија основна цел е зајакнување на демократските процеси, транспарентноста и отчетноста во изборниот контекст.

Периодот на имплементација на проектот опфаќа девет месеци, започнувајќи од 1 јули 2025 година, завршувајќи на 31 март 2026 година, во согласност со договорните обврски и проектната рамка. Во овој временски период, проектот се реализираше во динамичен и чувствителен општествен контекст, обележан со интензивни политички процеси, локални избори, зголемена јавна мобилизација и засилена комуникација во медиумите и на социјалните мрежи.

Говорот на омраза во изборни периоди претставува особено значаен предизвик за демократските општества, бидејќи директно влијае врз квалитетот на јавниот дискурс, ја продлабочува поларизацијата и создава услови за дискриминација и исклучување на одредени групи граѓани. Во контекст на Република Северна Македонија, ваквите појави се дополнително засилени од постојните етнички, политички и социјални поделби, кои во изборни периоди често се трансформираат во говор кој поттикнува нетрпеливост, стереотипи и омраза. Искуствата од претходните изборни циклуси укажуваат дека говорот на омраза најчесто се појавува на етничка и политичка основа, но истовремено се забележуваат и случаи на родово базиран говор на омраза, особено насочен кон жени кандидатки и јавни личности, како и говор насочен кон маргинализирани групи. Во таков контекст, потребата од систематски мониторинг, навремена реакција и подигнување на јавната свест станува клучна за заштита на демократските вредности и човековите права.

Проектот беше дизајниран како одговор на овие предизвици, со цел да воспостави функционален механизам за следење, документирање и анализирање на говорот на омраза, како и да придонесе кон подобрување на институционалниот одговор и медиумските практики. Преку комбинирање на мониторинг, едукација и јавна комуникација, проектот имаше за цел да влијае врз повеќе нивоа – од индивидуално однесување на граѓаните, преку медиумскиот сектор, до институционалниот систем.

Овој извештај претставува сеопфатен преглед на спроведувањето на проектот, вклучувајќи ги реализираните активности, постигнатите резултати, клучните наоди и препораки.

Неговата цел е не само да обезбеди отчетност за спроведените активности, туку и да придонесе кон поширока јавна и стручна дискусија за справување со говорот на омраза, особено во контекст на изборните процеси.

ЗА ПРОЕКТОТ

Проектот „Мониторинг на говорот на омраза – гаранција за демократски избори“ имплементиран од Хелсиншкиот комитет за човекови права – Скопје, во рамки на програмата „ЕУ поддршка за Граѓански ресурсен центар – фаза 2“, финансирана од Европската Унија, е конципиран како интегрирана интервенција која комбинира повеќе комплементарни компоненти: систематски мониторинг, регистрирање и анализа на случаи, градење на капацитети и подигнување на јавната свест. Ваквиот пристап овозможи сеопфатно адресирање на проблемот со говорот на омраза, не само преку негово документирање, туку и преку влијание врз неговите причинители и канали на ширење.

Основата на проектот се темели на постојната експертиза и искуство на Хелсиншкиот комитет за човекови права, кој повеќе од две децении активно работи на мониторинг на состојбите со човековите права, обезбедување правна помош и развој на механизми за заштита од дискриминација и говор на омраза. Организацијата има воспоставено системи за следење и анализа, како и платформи за пријавување, што овозможи ефективна имплементација на проектот.

Проектот беше имплементиран на национално ниво и ги опфати сите релевантни канали преку кои се шири говорот на омраза, вклучително и традиционалните медиуми, онлајн порталите и социјалните мрежи. Посебен акцент беше ставен на дигиталниот простор, имајќи предвид дека токму таму се бележи најголема динамика на комуникација, но и најголем ризик од неконтролирано ширење на штетни содржини.

Централна алатка во рамки на проектот беше платформата www.govornaomraza.mk, која овозможува систематско регистрирање и следење на случаи на говор на омраза. Преку оваа платформа, случаите се документираат, класифицираат и анализираат според повеќе параметри, што овозможува подлабоко разбирање на трендовите и моделите на појавување на говорот на омраза. Овој пристап овозможи не само квантитативна, туку и квалитативна анализа на појавата, што е од суштинско значење за креирање на ефективни мерки за нејзино спречување.

Покрај мониторингот, значаен дел од проектот беше насочен кон градење на капацитети кај релевантните чинители. Во таа насока, беа организирани активности за обука на новинари, медиумски работници и други актери, со цел да се унапреди нивното знаење за правната рамка, механизмите за заштита и принципите на етичко известување. Овие активности имаа за цел да придонесат кон намалување на говорот на омраза во медиумите и да поттикнат одговорно и професионално новинарство.

Дополнително, проектот вклучуваше и комуникациска компонента, насочена кон подигнување на јавната свест за штетните последици од говорот на омраза и значењето на фер и демократски избори. Преку кампања на социјалните мрежи, беа креирани и дистрибуирани информативни и едукативни содржини, со цел да се достигне широка публика и да се поттикне активно учество на граѓаните во спречувањето на говорот на омраза.

Проектот исто така придонесе кон зајакнување на соработката помеѓу граѓанскиот сектор, медиумите и институциите. Преку пријавување на случаи до надлежните органи и воспоставување комуникациски канали, се создадоа услови за поефикасен институционален одговор и поголема отчетност. Овој аспект е особено значаен, бидејќи борбата против говорот на омраза бара координиран пристап и вклучување на повеќе чинители.

Со ваков сеопфатен пристап, проектот не само што овозможи детектирање и анализа на говорот на омраза, туку и придонесе кон создавање на основа за долгорочни системски решенија. Неговата вредност се огледа во тоа што ги поврзува податоците, знаењето и практичната акција, создавајќи интегриран модел за справување со овој комплексен општествен феномен.

Општа и специфична цел на проектот

Проектот „Мониторинг на говорот на омраза – гаранција за демократски избори“ е поставен врз јасно дефинирана стратешка рамка, која ја поврзува заштитата на човековите права со квалитетот на демократските процеси. Во својата суштина, проектот се темели на разбирањето дека говорот на омраза не претставува изолиран феномен, туку комплексна појава која директно влијае врз учеството на граѓаните во јавниот живот, довербата во институциите и општата општествена кохезија.

Општата цел на проектот беше да придонесе кон обезбедување фер, инклузивен и демократски изборен процес преку систематско следење, регистрирање и намалување на говорот на омраза во јавниот дискурс. Оваа цел произлегува од потребата да се создаде изборна средина во која сите граѓани, без разлика на нивната етничка припадност, политичка определба, пол, род, сексуална ориентација и родов идентитет, возраст или други лични карактеристики, можат рамноправно да учествуваат без страв од дискриминација, заплашување или стигматизација.

Во поширок контекст, општата цел се надоврзува на принципите на владеење на правото, заштита на човековите права и демократско управување, кои претставуваат основа за функционирање на секое современо општество. Говорот на омраза, особено во изборни периоди, има потенцијал да ги наруши овие принципи, преку создавање на атмосфера на непријателство, продлабочување на поделбите и поткопување на довербата во изборниот процес. Оттука, интервенцијата преку овој проект беше насочена кон ублажување на овие ризици и унапредување на јавниот дискурс.

Специфичната цел на проектот беше насочена кон зајакнување на капацитетите за идентификација, документирање и пријавување на говорот на омраза во предизборниот и изборниот период. Оваа цел беше operationalизирана преку неколку клучни компоненти: обучување на монитори за систематско следење на медиумите и онлајн просторот, унапредување на знаењата и вештините на новинарите и медиумските работници за етичко известување, како и поттикнување на граѓаните активно да пријавуваат случаи на говор на омраза.

Посебно значење има фактот што специфичната цел не се ограничува само на идентификација на проблемот, туку опфаќа и механизми за негово адресирање. Преку воспоставување на процес за пријавување на случаи до релевантните институции, проектот придонесе кон зајакнување на институционалната одговорност и примена на постојната правна рамка. Овој аспект е од клучно значење, бидејќи без ефективен институционален одговор, мониторингот и анализата остануваат ограничени на опис на состојбата, без реално влијание врз нејзиното подобрување.

Дополнително, специфичната цел ја нагласува важноста на превенцијата, преку едукација и подигнување на свеста. Обуките за новинари и медиумски работници имаа за цел да влијаат врз начинот на кој се креира и дистрибуира содржината во јавниот простор, со што се намалува ризикот од несвесно или намерно ширење на говор на омраза. Истовремено, кампањата на социјалните мрежи беше насочена кон пошироката јавност, со цел да се поттикне критичко размислување и одговорно однесување.

Целите на проектот се меѓусебно поврзани и комплементарни, при што општата цел го дефинира поширокиот општествен импакт, додека специфичната цел обезбедува конкретни механизми и алатки за негово постигнување. Преку ваквиот пристап, проектот овозможи не само краткорочни резултати во рамки на изборниот процес, туку и создавање на основа за долгорочни промени во начинот на справување со говорот на омраза.

МЕТОДОЛОГИЈА

Методолошкиот пристап на проектот беше дизајниран како интегриран и мултидимензионален модел, кој комбинира квантитативни и квалитативни методи со цел да се обезбеди сеопфатно разбирање на говорот на омраза во изборниот контекст. Ваквиот пристап овозможи не само идентификација на поединечни случаи, туку и анализа на пошироките трендови, наративи и фактори кои придонесуваат за појава и ширење на говорот на омраза. Централна компонента на методологијата беше систематскиот мониторинг на медиумите и онлајн просторот. Овој процес опфати следење на традиционалните медиуми, како што се телевизиите, радијата и печатените медиуми, како и онлајн порталите и социјалните мрежи, кои претставуваат клучен канал за комуникација во современиот јавен дискурс. Мониторингот беше насочен кон идентификување на содржини кои содржат елементи на говор на омраза, дискриминација, навредливи изјави или повици на насилство.

За потребите на мониторингот, беа ангажирани обучени монитори, кои врз основа на однапред дефинирани критериуми вршеа селекција и анализа на содржините. Критериумите за идентификација на говор на омраза се базираа на релевантната правна рамка и меѓународните стандарди, што обезбеди конзистентност и објективност во процесот на анализа. Секој идентификуван случај беше детално документиран, со информации за изворот, контекстот, целната група и видот на говорот.

Покрај квантитативното регистрирање на случаите, методологијата вклучуваше и квалитативна анализа, со цел да се разберат наративите и дискурсите кои стојат зад појавата на говорот на омраза. Овој аспект беше особено важен за идентификување на повторувачки модели, како што се етничката и политичката реторика, родово базираните напади или стигматизацијата на одредени групи. Квалитативната анализа овозможи подлабоко разбирање на динамиката на говорот на омраза и неговото влијание врз општеството.

Клучна алатка во рамки на методологијата беше платформата www.govornaomraza.mk, која служеше како централизиран систем за регистрирање и обработка на случаите. Платформата овозможува структуриран внес на податоци, нивна категоризација и последователна анализа, што значително ја зголемува ефикасноста и прецизноста на мониторингот. Дополнително, платформата претставува и алатка за вклучување на граѓаните, кои можат директно да пријавуваат случаи на говор на омраза.

Во рамки на методологијата беше предвиден и механизам за пријавување на случаите до релевантните институции. Овој процес вклучуваше селекција на случаи кои исполнуваат одредени критериуми за сериозност и правна релевантност, нивна подготовка и доставување до надлежните органи, како и следење на нивниот статус. На овој начин, методологијата не се задржува само на анализа, туку активно придонесува кон институционално постапување.

Паралелно со мониторингот и анализата, методологијата опфати и компонента на градење капацитети. Обуките за новинари и медиумски работници беа спроведени со примена на интерактивни методи, вклучувајќи студии на случај, дискусии и практични примери. Овој пристап овозможи не само пренесување на теоретско знаење, туку и развој на практични вештини за препознавање и спречување на говорот на омраза.

Дополнително, комуникациската компонента на проектот беше дизајнирана врз основа на принципите на стратемиска комуникација, со цел да се достигне широка публика и да се влијае врз јавните ставови. Кампањата на социјалните мрежи користеше визуелни и текстуални содржини кои се прилагодени на различни целни групи, со посебен фокус на младите, жените и маргинализираните заедници. Ефектите од кампањата беа следени преку анализа на интеракциите, досегот и ангажманот на корисниците.

Целиот процес на спроведување беше поддржан со континуиран мониторинг и евалуација, што овозможи навремено прилагодување на активностите и подобрување на нивната ефективност. Преку редовно собирање и анализа на податоци, тимот на проектот имаше можност да ги идентификува предизвиците и да преземе соодветни мерки за нивно надминување.

Со ваквиот сеопфатен методолошки пристап, проектот успеа да обезбеди релевантни, точни и навремени податоци за говорот на омраза, како и да создаде основа за нивна практична примена во насока на подобрување на јавниот дискурс и заштита на човековите права.

Активности на проектот

1. Мониторинг на говор на омраза за време на избори во онлајн и традиционалните медиуми
2. Регистрирање на случаи на говор на омраза на платформата www.govornaomraza.mk
3. Пријавување на случаи на говор на омраза до релевантните институции
4. Подготовка и објавување на извештаи за состојбата со говорот на омраза во изборниот процес
5. Организирање на работилница за граѓански организации, новинари и волонтери за правната рамка, механизмите за заштита и превенција на говор на омраза и етичко известување
6. Спроведување на кампања на социјални мрежи за подигнување на свеста за фер и демократски избори

1. Мониторинг на говорот на омраза за време на избори во онлајн и традиционалните медиуми

Активноста за мониторинг на говорот на омраза претставуваше централна и најобемна компонента на проектот, врз која се темелат сите останати активности и резултати. Веднаш по започнувањето на проектот, во јули 2025 година, беше воспоставен оперативен механизам за систематско следење на говорот на омраза во медиумите и јавниот простор, кој се спроведуваше континуирано во текот на целиот период на имплементација, односно девет месеци.

За потребите на оваа активност беа ангажирани тројца надворешни монитори со релевантно професионално искуство и експертиза во областа на човековите права, медиумите и правото. Тимот беше составен на начин кој обезбедува мултидисциплинарен пристап, вклучувајќи адвокат, новинар и монитор со одлично познавање на албанскиот јазик, со што се овозможи квалитетен, сеопфатен и јазично инклузивен мониторинг на содржините.

На почетокот на ангажманот, мониторите беа детално запознаени со целите на проектот, очекуваните резултати, индикаторите за успешност, како и со методологијата за следење и идентификација на говор на омраза. Овој воведен процес беше од клучно значење за обезбедување на унифициран пристап и конзистентност во процесот на мониторинг, особено имајќи ја предвид чувствителноста на темата и потребата од прецизна проценка на содржините.

Мониторингот се спроведуваше на дневна основа и опфаќаше широк спектар на извори, вклучително традиционални медиуми, онлајн портали, социјални мрежи и јавни изјави на политички актери, јавни личности и други релевантни чинители. Посебен фокус беше ставен на онлајн просторот, имајќи предвид дека социјалните мрежи и дигиталните платформи претставуваат главен канал за ширење на говорот на омраза, особено во изборни периоди кога комуникацијата е интензивизирана и често недоволно регулирана.

Во рамки на мониторингот, секоја содржина беше анализирана врз основа на однапред дефинирани критериуми, усогласени со националното законодавство и меѓународните стандарди за човекови права. Како говор на омраза се евидентираа изрази кои поттикнуваат, оправдуваат или шират омраза, дискриминација или насилство кон поединци или групи врз основа на нивни заштитени карактеристики, при што особено внимание се посветуваше на контекстот, намерата и потенцијалното влијание на пораката.

Континуираниот деветмесечен мониторинг овозможи детектирање на промените во интензитетот и формите на говорот на омраза во различни фази од изборниот процес, вклучувајќи го предизборниот период, изборниот ден и постизборниот период. Ваквиот временски опфат обезбеди подлабоко разбирање на динамиката на појавата и овозможи идентификување на специфични трендови поврзани со политичките настани и јавниот дискурс.

Дополнително, мултијазичниот пристап во мониторингот овозможи опфаќање на содржини на различни јазици, што е особено важно во контекст на мултиетничко општество како Северна Македонија. Ова придонесе кон поинклузивен и порепрезентативен преглед на состојбата, со што се избегнува селективност и се обезбедува поширока слика за присуството на говор на омраза.

Како резултат на оваа активност, беше воспоставен функционален и одржлив систем за следење на говорот на омраза, кој овозможи навремено идентификување на случаи, нивна понатамошна обработка и користење како основа за други проектни активности, како што се регистрирањето на случаите, нивното пријавување до институциите и изработката на аналитички извештаи.

Оваа активност не само што обезбеди релевантни податоци за говорот на омраза, туку и постави основа за долгорочно следење и анализа, што е од клучно значење за развој на ефективни политики и мерки за негово спречување.

2. Регистрирање на случаи на говор на омраза на платформата www.govornaomraza.mk

Регистрирањето на случаи на говор на омраза претставуваше една од клучните активности во рамки на проектот, која директно се надоврзува на процесот на мониторинг и овозможува систематско документирање, обработка и анализа на идентификуваните појави. Оваа активност се спроведуваше континуирано во текот на целиот период на имплементација на проектот, во специфичен контекст на предизборен, изборен и постизборен период, кога јавниот дискурс е интензивизиран, а ризикот од појава и ширење на говор на омраза значително зголемен.

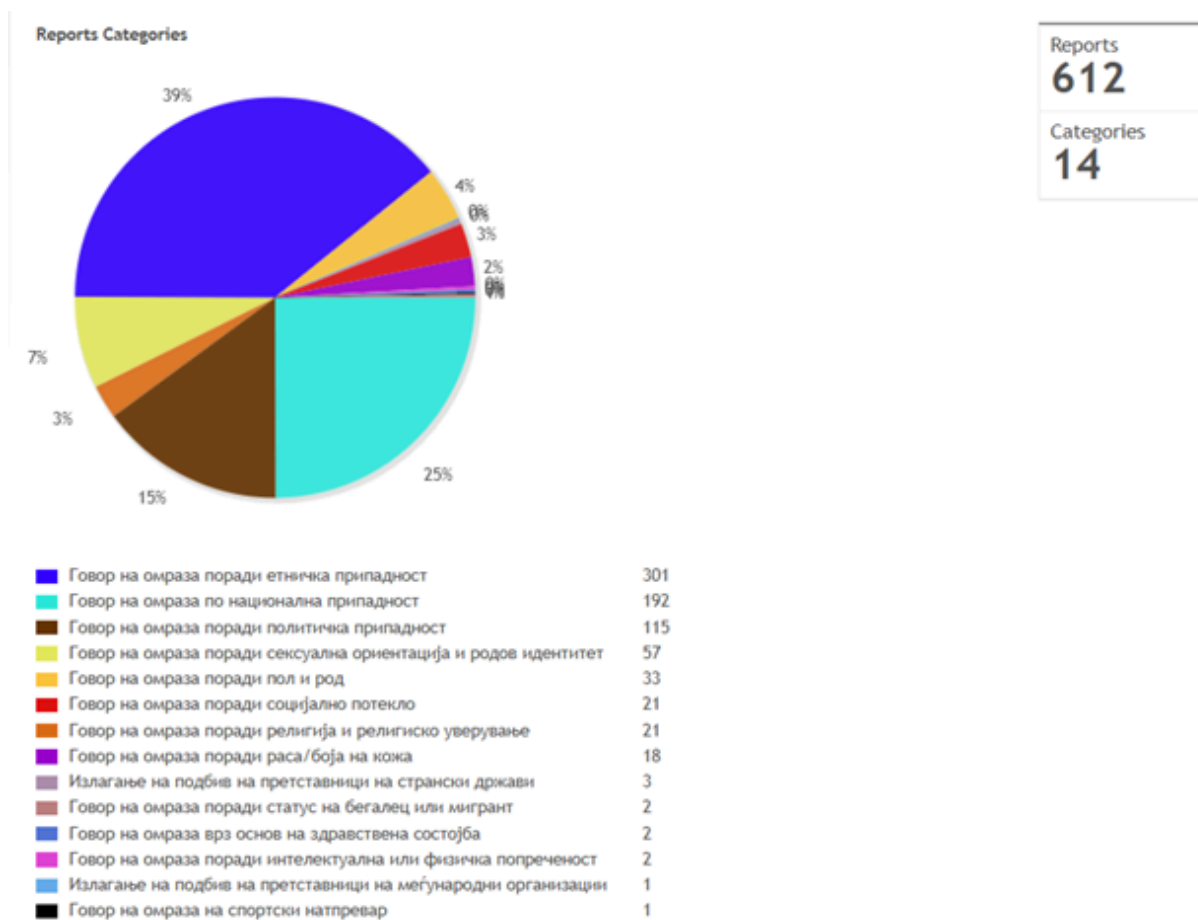
Процесот на регистрирање се реализираше преку националната платформа www.govornaomraza.mk, која претставува централизирана база на податоци за евидентирање на говор на омраза. По идентификацијата на случаи од страна на мониторингите, секој случај беше внесуван во системот со детални информации, вклучувајќи извор, датум, тип на содржина, основа на говорот на омраза и краток опис на контекстот во кој се појавува. Внесените случаи дополнително беа предмет на внатрешна проверка и верификација од страна на проектниот координатор, со цел да се обезбеди точност, конзистентност и релевантност на податоците.

Во периодот од 1 јули 2025 година до 31 март 2026 година, на платформата беа регистрирани вкупно 612 случаи на говор на омраза, што значително го надминува првично планираниот индикатор од 200 случаи. Овој податок не само што укажува на високиот обем на појавата, туку и на засилената динамика на говорот на омраза во текот на изборниот процес, кога јавната комуникација е поинтензивна, а политичката реторика често придонесува за зголемена поларизација.

Анализата на регистрираните случаи покажува дека говорот на омраза најчесто се јавува по етничка, национална и политичка основа. Најголем број случаи се однесуваат на говор на омраза поради етничка припадност, со вкупно 301 регистриран случај, што претставува најзастапена категорија. Потоа следува говорот на омраза по национална припадност со 192 случаи, како и говорот на омраза по политичка припадност со 115 случаи.

Овие категории јасно кореспондираат со динамиката на изборниот процес, каде етничките и политичките наративи се особено изразени и често се користат за мобилизација на гласачкото тело.

Покрај овие доминантни категории, значителен број случаи се однесуваат и на говор на омраза врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет (57 случаи), како и по основ на пол и род (33 случаи), што укажува на присуство на интерсекционални форми на дискриминација и таргетирање на ранливи групи во јавниот простор. Дополнително, регистрирани се и случаи по основ на социјално потекло, религија и религиско уверување, раса или боја на кожа, како и помал број случаи поврзани со статус на мигранти, здравствена состојба или попреченост, што дополнително ја потврдува комплексноста на феноменот.

Графичкиот приказ на распределбата на случаите по категории дополнително ја потврдува доминантната улога на етничката и националната основа, како и значајното учество на политичкиот говор на омраза, особено во периодите на засилена политичка активност. Овие податоци укажуваат дека изборниот процес претставува критичен период во кој се интензивираат дискриминаторските и исклучувачките наративи. Регистрирањето на случаите овозможи не само квантитативен увид во обемот на говорот на омраза, туку и квалитативна анализа на неговите форми, интензитет и контекст. Преку систематизирање на податоците, проектниот тим имаше можност да ги следи трендовите, да идентификува повторувачки обрасци и да утврди кои групи се најчесто таргетираны во текот на изборниот процес.

Дополнително, податоците од платформата претставуваа основа за изработка на извештаи, информирање на јавноста и комуникација со институциите. Во тој контекст, оваа активност има значајна додадена вредност, бидејќи овозможува трансформација на поединечните случаи во систематизирано знаење, кое може да се користи за креирање политики, застапување и подобрување на институционалниот одговор.

Важно е да се нагласи дека процесот на регистрирање има и превентивна функција. Јавната видливост на случаите и транспарентноста на податоците придонесуваат кон зголемување на одговорноста кај медиумите, јавните личности и граѓаните, а истовремено поттикнуваат и поголема чувствителност кон штетните последици од говорот на омраза.

Со оглед на обемот, структурата и релевантноста на собраните податоци, може да се заклучи дека оваа активност претставува една од најзначајните компоненти на проектот, која обезбедува цврста аналитичка основа за следните активности, како и за формулирање на препораки во насока на зајакнување на демократските процеси и заштита на човековите права во изборниот контекст.

3. Пријавување на случаи на говор на омраза до релевантните институции

Активноста за пријавување на случаи на говор на омраза до надлежните институции претставуваше клучен чекор во трансформацијата на мониторингот и регистрирањето на податоци во конкретна институционална акција. Во контекст на изборниот процес, оваа активност има особено значење, бидејќи овозможува директно адресирање на појавите кои имаат потенцијал да влијаат врз интегритетот на изборите, јавниот дискурс и почитувањето на човековите права.

Врз основа на систематскиот мониторинг и регистрирањето на случаи на платформата www.govornaomraza.mk, беше воспоставен процес на селекција на случаи кои исполнуваат критериуми за понатамошно институционално постапување. Овие критериуми вклучуваа сериозност на содржината, потенцијал за поттикнување дискриминација или насилство, јавен досег, како и правна релевантност во однос на постојната законска рамка.

Во периодот на имплементација на проектот, заклучно со 31 март 2026 година, беа поднесени вкупно 13 претставки и пријави до релевантни институции, што претставува значаен чекор кон поттикнување на институционална одговорност и примена на механизмите за заштита од говор на омраза.

Поднесените претставки беа насочени кон различни институции, во зависност од природата на случајот, вклучувајќи го Советот за етика во медиумите, Министерството за внатрешни работи (Сектор за компјутерски криминал и дигитална форензика), како и Комисијата за спречување и заштита од дискриминација. Во одредени случаи, се работеше за медиумски содржини и јавни изјави, додека во други случаи стануваше збор за онлајн говор на омраза, вклучително и содржини поврзани со навивачки групи и организирани форми на ширење на омраза.

Оваа активност беше дополнително зајакната преку воспоставената соработка со релевантни институции и тела. Во таа насока, беше склучен Меморандум за соработка со Советот за етика во медиумите, со цел подобрување на размената на информации и податоци поврзани со мониторингот на изборниот процес, како и зајакнување на капацитетите за постапување по случаи на говор на омраза.

Покрај тоа, Хелсиншкиот комитет пристапи и кон Кодексот за однесување во онлајн просторот за време на изборни процеси, со што се презеде дополнителна обврска за промоција на етичко и одговорно однесување во дигиталниот простор, особено во чувствителни периоди како што се изборите.

И покрај вложените напори и поднесените претставки, анализата на институционалниот одговор укажува на значителни предизвици во постапувањето. Дел од институциите покажаа ограничена ефикасност, особено во случаи поврзани со онлајн говор на омраза, каде идентификацијата на сторителите претставува сериозен проблем поради анонимноста или користењето лажни профили.

Особено загрижувачка е праксата на Комисијата за спречување и заштита од дискриминација, која во одредени случаи ги отфрла претставките поради недостиг на податоци за пријавените лица, иако таквите податоци може да ги обезбеди единствено Министерството за внатрешни работи. Недостатокот на ефективна меѓуинституционална соработка во ваквите случаи претставува сериозна пречка за ефикасно постапување и ја намалува заштитата на жртвите на говор на омраза.

Во однос на Советот за етика во медиумите, забележан е попозитивен пристап, при што во одредени случаи беа донесени одлуки со кои се утврдува повреда на етичките стандарди. Овие случаи претставуваат позитивен пример за функционирање на саморегулаторните механизми, кои имаат значајна улога во медиумскиот сектор.

Сепак, генералниот заклучок од оваа активност укажува дека, иако постојат формални механизми за заштита од говор на омраза, нивната примена е често ограничена, неусогласена или недоволно ефективна, особено во контекст на брзо развивачкиот дигитален простор и интензивната комуникација во изборните периоди. Во таа смисла, оваа активност не само што придонесе кон директно адресирање на конкретни случаи, туку и обезбеди важни сознанија за слабостите во институционалниот систем. Овие сознанија претставуваат значајна основа за формулирање на препораки во насока на унапредување на законската рамка, зајакнување на меѓуинституционалната соработка и подобрување на механизмите за заштита од говор на омраза.

Со оглед на изборниот контекст, може да се заклучи дека активното пријавување на случаи има двојна улога: од една страна придонесува кон санкционирање на конкретни појави, а од друга страна делува превентивно, испраќајќи јасна порака дека говорот на омраза не смее да биде толериран во јавниот и политичкиот дискурс.

4. Извештаи за состојбата со говорот на омраза во изборниот процес

Во рамки на проектот беа изработени и објавени повеќе тематски извештаи кои обезбедуваат систематизиран и аналитички преглед на состојбата со говорот на омраза во различни фази од изборниот процес – предизборен, изборен и постизборен период. Овие извештаи претставуваат клучен продукт на проектот, бидејќи ги трансформираат индивидуалните регистрирани случаи во структурирано знаење, кое може да се користи за информирање на јавноста, институциите и носителите на одлуки.

Извештаите се базираат на податоците собрани преку континуираниот мониторинг и регистрирањето на случаи на платформата www.govornaomraza.mk, и содржат квантитативна и квалитативна анализа на трендовите, основите, интензитетот и контекстот на говорот на омраза.

Во предизборниот период (август и септември 2025 година) беа регистрирани вкупно 139 случаи на говор на омраза, при што најголем дел од нив се однесуваат на етничка (39%), национална (27%) и политичка основа (15%). Овие податоци укажуваат на јасен тренд на зголемување на поларизирачкиот и дискриминаторски дискурс со приближувањето на изборите, што е во согласност со претходните изборни циклуси.

Анализата покажува дека предизборниот период е обележан со постепена ескалација на реториката, при што политичките наративи често се трансформираат во идентитетски конфликти, особено помеѓу етничките заедници. Во овој период беа забележани и конкретни инциденти, како говор на омраза на спортски настани и јавни собири, кои дополнително придонесоа за зголемување на тензиите и ширење на негативни наративи.

Кулминацијата на говорот на омраза беше забележана во текот на изборниот месец октомври 2025 година, кога беа регистрирани 107 случаи на говор на омраза во само еден месец, што претставува значително зголемување во однос на претходниот период. Овој пораст директно кореспондира со одржувањето на првиот и вториот круг на локалните избори, кога јавниот дискурс достигнува највисоко ниво на интензитет. Во овој период, доминантни беа случаите на говор на омраза по етничка (35%), национална (24%) и политичка основа (20%), што укажува на силна поврзаност помеѓу изборната конкуренција и продлабочувањето на општествените поделби. Дополнително, беа регистрирани и случаи насочени кон ЛГБТИ+ заедницата, како и врз основа на пол и род, што укажува на присуство на интерсекционални форми на дискриминација.

Извештаите дополнително идентификуваат и конкретни примери кои ја илустрираат динамиката на говорот на омраза. Еден од таквите случаи е поврзан со изборните резултати во одредени општини, каде политичките исходи беа етнички интерпретирани и претворени во наративи на „победа“ и „пораз“ на цели заедници, наместо на политички програми. Ова доведе до дополнителна ескалација на говорот на омраза и засилување на меѓуетничките тензии.

Посебно значаен аспект кој произлегува од извештаите е улогата на социјалните мрежи како главен канал за ширење на говор на омраза. Брзината на ширење, анонимноста и отсуството на ефективна контрола овозможуваат ваквите содржини да достигнат голем број корисници за краток временски период, што дополнително го зголемува нивното влијание врз јавниот дискурс.

Дополнително, извештаите укажуваат на недоволна и некоординирана реакција од страна на институциите и политичките актери. Во повеќе случаи, отсуството на навремена и јасна осуда на говорот на омраза придонесува кон негово нормализирање и прифаќање како дел од политичката комуникација, што претставува сериозен ризик за демократските процеси.

Преку овие извештаи, проектот не само што обезбеди детална анализа на состојбата, туку и понуди конкретни заклучоци и препораки за подобрување на институционалниот одговор, унапредување на законската рамка и зајакнување на превентивните механизми. Особено се нагласува потребата од засилен мониторинг во изборни периоди, проактивна улога на институциите, како и одговорно однесување на медиумите и политичките чинители.

Со оглед на нивната содржина, обем и аналитичка вредност, извештаите претставуваат значаен придонес кон разбирањето на феноменот на говор на омраза во изборниот контекст и обезбедуваат цврста основа за идни интервенции, политики и активности насочени кон заштита на човековите права и јакнење на демократските процеси.

5. Работилница за граѓански организации, новинари и волонтери за правната рамка, механизмите за заштита и превенција на говор на омраза и етичко известување

Во рамки на проектот беше организирана работилница на тема етичко известување за изборниот процес и превенција и заштита од говор на омраза, која се одржа на 29 септември 2025 година во просториите на Хелсиншкиот комитет за човекови права во Скопје. Оваа активност беше спроведена во пресрет на локалните избори, во период кога јавниот дискурс традиционално се интензивира и кога ризикот од ширење на говор на омраза е значително зголемен. Оттука, работилницата имаше превентивен карактер и беше насочена кон зајакнување на професионалните стандарди кај медиумските работници. На работилницата учествуваа новинари и медиумски работници од различни медиуми, вклучително телевизии и онлајн платформи, што овозможи размена на искуства и практики од различни сегменти на медиумскиот простор.

Како предавачи учествуваа претставници со релевантна експертиза во областа, вклучително и претставник од Советот за етика во медиумите и правен експерт од Хелсиншкиот комитет, што обезбеди комбинација од практични и правни перспективи во третирањето на говорот на омраза.

Работилницата беше структурирана во неколку тематски целини кои ги опфатија клучните аспекти на медиумското известување во изборен контекст. Во првиот дел беше разгледан кодексот на однесување во онлајн просторот за време на изборни процеси и референдуми, при што беа презентирани конкретни примери од жалби и одлуки донесени од саморегулаторните тела. Овој сегмент овозможи практично разбирање на тоа како се препознава говорот на омраза во медиумските содржини, како и кои се најчестите прекршувања на професионалните стандарди во изборни периоди. Преку анализа на реални случаи, учесниците добија увид во критериумите што се применуваат при оценување на медиумското известување.

Во вториот дел од работилницата беше ставен фокус на улогата на социјалните мрежи и предизвиците поврзани со нивното модерирање, што претставува особено значајно прашање во современиот медиумски екосистем. Брзината на ширење на содржините, како и ограничените механизми за контрола, создаваат услови за експоненцијално ширење на говор на омраза, особено во изборни периоди.

Третиот тематски сегмент беше посветен на правната рамка и актуелната состојба со говорот на омраза, при што учесниците беа запознаени со националните и меѓународните стандарди, како и со институционалните механизми за заштита. Овој дел беше од особено значење за разбирање на границата помеѓу слободата на изразување и забранетиот говор, како и за препознавање на одговорностите на медиумите во тој контекст.

Работилницата заврши со отворена дискусија, во која учесниците имаа можност да поставуваат прашања, да споделуваат сопствени искуства и да дискутираат за конкретни дилеми со кои се соочуваат во нивната професионална работа. Од аналитичка перспектива, оваа активност има значајна додадена вредност бидејќи директно придонесува кон превенција на говорот на омраза, преку зајакнување на капацитетите на клучните актери – медиумите. За разлика од реактивните механизми (како пријавување и санкционирање), ваквиот пристап овозможува рано делување и намалување на појавата на штетни содржини.

Дополнително, работилницата придонесе кон поттикнување на етичко и одговорно новинарство, што е особено важно во изборни процеси, кога медиумите играат клучна улога во обликувањето на јавното мислење. Преку комбинација на теоретски знаења и практични примери, учесниците стекнаа конкретни алатки за препознавање и избегнување на говорот на омраза во нивната работа.

Со оглед на нејзината содржина и периодот на спроведување, оваа активност претставува важен сегмент од проектот, кој придонесува не само кон подигнување на свеста, туку и кон унапредување на медиумската пракса и зајакнување на демократските стандарди во изборниот процес.

4. Спроведување кампања на социјални мрежи за подигнување на свеста за фер и демократски избори

Во рамки на проектот беше спроведена комуникациска кампања на социјалните мрежи, насочена кон подигнување на јавната свест за значењето на фер и демократски избори, како и за штетните последици од говорот на омраза во изборниот процес. Кампањата беше реализирана во текот на предизборниот и изборниот период, кога јавниот дискурс е најинтензивен, а влијанието на дигиталните платформи врз формирањето на јавното мислење е особено изразено. Кампањата беше дизајнирана со цел да допре до поширока публика, со посебен фокус на активните корисници на социјалните мрежи, вклучително млади луѓе, медиумски консументи и граѓани кои активно учествуваат во онлајн дискусии. Преку визуелни и текстуални содржини, кампањата промовираше пораки за одговорна комуникација, почитување на различностите и препознавање на говорот на омраза.

Содржините што беа објавувани опфаќаа информативни пораки, едукативни материјали и визуелни креативи кои ги истакнуваат клучните вредности на демократското општество, како што се еднаквост, толеранција и почитување на човековите права. Дел од кампањата беше насочен и кон објаснување на тоа што претставува говор на омраза, како да се препознае и кои се неговите последици врз поединците и општеството.

Особено значаен аспект на кампањата беше нејзината временска поставеност, односно спроведувањето во период кога говорот на омраза има тенденција да се засили поради политичката конкуренција и поларизацијата. Во овој контекст, кампањата имаше превентивна улога, настојувајќи да влијае врз намалување на негативниот дискурс и поттикнување на конструктивна јавна дебата.

Преку користење на социјалните мрежи како примарен канал за комуникација, кампањата овозможи брзо и широко ширење на пораките, како и директна интеракција со корисниците. Овој пристап овозможи зголемена видливост на темата и отвори простор за јавна дискусија за говорот на омраза во изборниот контекст.

Кампањата претставува важен сегмент од проектот, бидејќи ја надополнува работата на мониторинг и институционално постапување со превентивен и едукативен пристап. Со комбинирање на аналитичките и комуникациските активности, проектот обезбедува сеопфатен одговор на говорот на омраза во изборниот процес.

Од аспект на резултатите, кампањата придонесе кон зголемена видливост на темата, поттикнување на јавна дискусија и зајакнување на свеста за значењето на одговорна комуникација. Иако ефектите од ваквите активности се долгорочни и тешко мерливи во краток рок, нивната улога во градење на демократска култура и намалување на толеранцијата кон говорот на омраза е од исклучително значење.

ЗАКЛУЧОЦИ

Анализата на податоците собрани во текот на проектот јасно укажува дека говорот на омраза останува сериозен и континуиран предизвик за демократските процеси во Република Северна Македонија, особено во контекст на изборни периоди. Интензитетот, зачестеноста и разновидноста на регистрираните случаи потврдуваат дека оваа појава не е изолирана, туку структурно поврзана со пошироките општествени, политички и медиумски динамики.

Изборниот период се покажа како особено чувствителен момент во кој говорот на омраза значително се интензивира, при што политичката комуникација често се трансформира во реторика која поттикнува поделби, стереотипи и нетолеранција. Доминантноста на етничката, националната и политичката основа во регистрираните случаи укажува на тоа дека постојните општествени линии на поделба се активно користат во јавниот дискурс, особено во насока на политичка мобилизација. Истовремено, значителниот број случаи поврзани со сексуална ориентација, родов идентитет и пол укажува на постоење на интерсекционални форми на говор на омраза, кои несразмерно ги засегаат ранливите и маргинализираните групи. Ова дополнително ја нагласува потребата од сеопфатен и чувствителен пристап кој ги зема предвид различните димензии на дискриминација.

Социјалните мрежи се идентификуваат како доминантен простор за ширење на говор на омраза, овозможувајќи брзо, масовно и често анонимно ширење на штетни содржини. Недостатокот на ефективни механизми за модерирање, како и ограничената институционална реакција, создаваат средина во која говорот на омраза лесно се нормализира и репродуцира.

Иако постојат правни и институционални механизми за заштита од говор на омраза, нивната примена останува ограничена и недоволно ефективна. Практичните предизвици, како што се тешкотиите во идентификација на сторителите во онлајн просторот, недоволната координација помеѓу институциите и формалистичкиот пристап при постапување по претставки, значително ја намалуваат ефикасноста на системот.

Дополнително, забележлив е недостаток на проактивен пристап од страна на институциите и политичките актери во осуда и спречување на говорот на омраза. Во повеќе случаи, отсуството на јасна и навремена реакција придонесува кон негово нормализирање и создавање на перцепција дека ваквиот говор е прифатлив дел од јавната комуникација.

Во таа насока, може да се заклучи дека справувањето со говорот на омраза бара системски, координиран и долгорочен пристап, кој ќе ги надмине ограничувањата на поединечни интервенции и ќе обезбеди одржливи решенија на институционално и општествено ниво.

ПРЕПОРАКИ

Ø Кон институциите

Постојната пракса јасно покажува дека институционалниот одговор на говорот на омраза е недоволен, некоординиран и во одредени случаи формалистички, што директно придонесува кон неказливост и нормализација на оваа појава. Потребно е итно воспоставување на обврзувачки механизми за координација помеѓу Министерството за внатрешни работи, јавното обвинителство и Комисијата за спречување и заштита од дискриминација, со јасно дефинирани рокови и одговорности за постапување. Отфрлањето на претставки поради формални недостатоци, особено во случаи каде институциите меѓусебно не соработуваат за обезбедување на потребните податоци, мора да престане и да се третира како институционален пропуст, а не како одговорност на подносителите.

Ø Кон законодавната и политичката рамка

Постојната правна рамка не е доволно прилагодена на современите форми на говор на омраза, особено во дигиталниот простор, што создава правни празнини и ограничува ефикасно постапување. Потребни се итни измени кои ќе овозможат појасна квалификација на говорот на омраза, како и поефикасни механизми за идентификација и санкционирање на сторителите. Дополнително, прашањето на говорот на омраза мора експлицитно да се интегрира во изборното законодавство, вклучително и преку јасни санкции за политички субјекти и кандидати кои користат ваков говор. Толерирањето на говорот на омраза во изборен контекст директно го поткопува интегритетот на изборниот процес и мора да биде третирано како сериозно прекршување.

Ø Кон медиумите и саморегулаторните тела

Медиумите не смеат да бидат пасивни пренесувачи на говор на омраза, ниту да го оправдуваат со изговор на „избалансирано известување“. Потребна е поодлучна и проактивна примена на етичките стандарди, особено во изборни периоди, кога штетата од вакви содржини е најголема. Саморегулаторните тела треба да ја зајакнат својата улога, не само преку разгледување на жалби, туку и преку активно следење и јавно реагирање на прекршувања. Воедно, неопходно е да се воспостави јасна граница помеѓу слободата на изразување и говорот кој поттикнува омраза, при што медиумите треба да преземат одговорност за содржините што ги објавуваат и модерираат.

Ø Кон дигиталните платформи и онлајн просторот

Онлајн просторот останува најмалку регулиран и најризичен сегмент во однос на говорот на омраза, што бара итна и посериозна интервенција. Државата треба активно да воспостави механизми за соработка со социјалните мрежи и платформите, со цел побрзо отстранување на штетни содржини и идентификација на сторителите. Во исто време, неопходно е зајакнување на капацитетите на институциите за справување со дигиталниот криминал, вклучително и говорот на омраза.

Оставањето на дигиталниот простор без ефективен надзор и одговор придонесува кон ширење на неказниност и продлабочување на штетните наративи.

Ø Кон политичките актери

Политичките партии и кандидатите мора да преземат јасна и недвосмислена одговорност за јазикот што го користат во јавниот простор. Користењето на етнички, национални или други идентитетски наративи за политичка мобилизација претставува директен придонес кон говорот на омраза и продлабочување на општествените поделби. Потребно е воведување на механизми за политичка одговорност, вклучително и санкции, во случаи кога политичките актери користат или толерираат говор на омраза. Отсуството на јасна осуда од страна на политичките лидери дополнително го легитимира ваквиот дискурс и ја намалува довербата во демократските процеси.

Ø Кон граѓанското општество

Граѓанскиот сектор треба да продолжи да игра активна улога во мониторингот и застапувањето, но истовремено е потребно институциите да го препознаат и поддржат овој придонес. Податоците и анализите што ги обезбедуваат организациите мора да бидат систематски земени предвид при креирање на политики. Игнорирањето на ваквите извори на информации значи пропуштање на можност за навремено реагирање и подобрување на системот. Дополнително, потребно е јакнење на механизмите за поддршка на жртвите, кои често остануваат без ефективна заштита.

Ø Кон образованието и јавноста

Говорот на омраза не може да се адресира исклучиво преку санкции; неопходен е долгорочен пристап кој ќе влијае врз ставовите и однесувањето на граѓаните. Потребно е систематско интегрирање на медиумската писменост, човековите права и критичкото размислување во образовниот систем, како и континуирани јавни кампањи кои ќе ја намалат толеранцијата кон говорот на омраза. Без ваков пристап, институционалните мерки ќе останат ограничени и нема да доведат до суштински промени.

Финансирано од
Европска Унија

ГРАЃАНСКИ
РЕСУРСЕН
ЦЕНТАР

ХЕЛСИНШКИ
КОМИТЕТ
ЗА ЧОВЕКОВИ
ПРАВА